

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE CEZAYİR SEÇİMLERİ

MUSAB YILMAZ

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Cezayir, çok partili hayata geçiş yaptığı 1989 yılından beri genel olarak sancılı ve muhtemel krizleri tetikleme potansiyeline sahip seçim süreçleriyle karşı karşıya kalmıştır.

”

Cezayir’de yirmi yıllık Abdülaziz Buteflika rejimi Nisan 2019’da Hirak protestoları neticesinde ordunun çağrısıyla yıkıldıktan sonra devam eden değişim sürecinde yeni bir aşamaya gelindi. Cumhurbaşkanı Abdülmecid Tebbun’un erken genel seçim çağrısıyla 12 Haziran’da yapılan Ulusal Halk Meclisine yeni temsilciler seçildi ve kurulacak hükümetle siyasi istikrarın sağlanması, ekonomik problemlerin çözüme kavuşturulması ve Cezayir halkının talep ettiği daha demokratik, şeffaf ve adil bir sistemin tesis edilmesi amaçlanmaktadır. Cezayir, çok partili hayata geçiş yaptığı 1989 yılından beri genel olarak sancılı ve muhtemel krizleri tetikleme potansiyeline sahip seçim süreçleriyle karşı karşıya kalmıştır. Çok partili hayata geçişten itibaren

seçim süreçlerine baktığımızda daha ilk evrede iç savaşın patlak vermesi, on yıl süren kanlı çatışmalar neticesinde Buteflika’nın ordunun desteğiyle adayların seçimden önceki gün geri çekilmesiyle hükmen cumhurbaşkanı olması, rejim yanlısı partilerin Buteflika döneminde meclisteki çoğunluğa sahip olmak suretiyle Buteflika ve çevresinde siyasi bir re-

jimin tesis edilmesi ve hastalığına, yaşlılığına rağmen Buteflika’nın 2014’te dördüncü dönemi için aday gösterilip yeniden seçilmesi ve son olarak aynı sürecin Şubat 2019’da Buteflika rejimi aktörleri tarafından tekrarlanmak istenmesiyle Cezayirlilerin sokağa dökülmesi; yarı başkanlık sistemiyle yönetilen ve beş yılda bir cumhurbaşkanlığı ve meclis seçimleri ya-

pılan Cezayir'deki siyasi atmosferin kaotik durumunu anlamamıza yardımcı olacaktır.

Cezayir, Ekim 1988'deki protestolardan sonra siyasi reformlar neticesinde 1989'da çok partili hayata geçiş yapmış ve o zamana kadar süren Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) yönetimindeki tek parti rejimi sona ermiştir. O dönem Cumhurbaşkanı Şazli bin Cedit'in ekonomik ve siyasi krizleri aşmak ve halkın yönetimde temsil gücünü arttırmak amacıyla yapılan bu hamle, Cezayir sisteminde ordu, siyasi elitler ve yükselen siyasi gruplar arasında çekişmeyi beraberinde getirmişti. İlk seçimler, 12 Haziran 1990 yerel seçimleriydi

ve bu seçimlerde daha yeni kurulmuş olan İslami Kurtuluş Cephesi (FIS), oyların %56'sını alarak birinci oldu. Bu, Cezayir'de değişimin habercisiydi ancak bazı kesimleri ciddi şekilde rahatsız etmişti. 27 Haziran 1991'de yapılması planlanan genel seçimler öncesinde ordunun FIS liderlerini tutuklayarak seçim sürecine müdahale etme kararı alması ülkedeki kaosun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Nitekim, 26 Aralık 1991'de hükümet, ülke tarihinde ilk kez birçok siyasi partinin katılımıyla ilk tur genel seçimlerin yapılmasına karar verdi. Genel seçimlerin ilk turunda FIS başarılı oldu ve 231 sandalyeden 188'ini elde etti. Fakat Cumhurbaşkanı Şazli bin Cedit, seçimlerin ikinci turundan önce istifa etti ve yetkilerini generallerden ve FLN üyesi siyasilere dönüşen Yüksek Devlet Komitesine (YDK) devretti. Bu durum seçimi kazanmış olan FIS ve destekçilerinin tepkisine sebep oldu.

Daha sonra FIS'in kapatılması, ülkede istikrar ve siyasi meşruiyeti tesis etmeyi amaçlayan komitenin Fas'ta getirdiği bağımsızlığın sembol isimlerinden Muhammed Budiyaf'ın şaibeli bir suikast sonucu öldürülmesi ve ülkedeki bazı radikal grupların ve FIS militanlarının silahlı mücadeleye girişmesi iç savaşın patlak vermesine sebep oldu. Cezayirlilerin "kara on yıl" diye adlandırılan iç savaşın sürdüğü süreçte 1995 yılında cumhurbaşkanlığı, 1997 yılında meclis seçimleri düzenlenmesine rağmen siyasi istikrar bir türlü tesis edilememişti. Bu süreçte YDK üyelerinden El-Yemin Zerval cumhurbaşkanı seçilmiş ancak iç savaş

sonlandırmamayı başaramamıştı. 97 meclis seçimlerinde ise FLN'ye alternatif olarak kurulan Ulusal Demokratik Birlik (RND) birinci parti olarak Cezayir siyasetine adım atmıştı.

Kendine yakın çevresi ve yakın adamları üzerinden iktidarını yerleşik hâle getiren Buteflika, üçüncü döneminden itibaren giderek Cezayir halkını rahatsız eden bir yozlaşma içerisine girmişti.

Cezayir iç savaşını sonlandıran süreçte Abdülaziz Buteflika'nın iç ve dış aktörlerin mutabakat sonucu cumhurbaşkanı adayı yapılması ve sonrasında uzlaşma süreçleri neticesinde silahlı aktörlerin ateşkes ilan etmesi ile olmuştu. Buteflika, Cezayir'in bağımsızlığının ilk yıllarında dışişleri bakanlığını ve Birleşmiş Milletler (BM) temsilciliğini yapmış ordunun ve Cezayir halkının yakından tanıdığı ve uluslararası bağlantıları iyi olan bir isimdi. Cezayir rejimi, hem iç siyasette tanıdıkları sivil bir isimde mutabık kalarak siyasi istikrarı sağlamak hem de iç savaşla uluslararası kamuoyunda bozulan imajını düzeltmek için Abdülaziz Buteflika'yı destekliyordu. Böylece 1999 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Buteflika, resmi sonuçlara göre oyların %73'ünü alarak seçildi. Ancak seçim sürecinin sancılı olduğunu belirtmek gerekir çünkü ordunun adayı olduğunun hissedilmesi üzerine altı adaydan beşi seçimden birkaç gün önce yarıştan çekildiklerini duyurmuştu. Böylece

hükmen Buteflika'nın cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazandığı söylenebilir.

BUTEFLİKA DÖNEMİ SEÇİMLERİ

Abdülaziz Buteflika, ordunun desteğiyle iktidara geldikten sonra toplumsal barışı ve istikrarı tesis etmek için uzlaşma çağrıları ve iç savaşa ordunun siyasete müdahalesinin sebep olduğu açıklamalarıyla halkın sempatisini kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığının birinci döneminde ordu ve istihbaratla çekişmeden iç savaşın yaralarını sarmaya ve Cezayir'i inşa etmeye koyulan Buteflika, 2004 seçimlerinde %84 ile oy oranını arttırmış ve iktidarını pekiştirmiştir. Bu dönemde ülkenin güçlü aktörlerinden İstihbarat şefi General Tefvik lakaplı Muhammed Medyen ile güç mücadelesine girişmiş ve yolsuzluk-rüşvet davaları üzerinden Cezayir sistemi üzerindeki gücünü konsolide etmiştir. 2009 seçimlerinde de oylarını resmi sonuçlara göre %90 seviyelerine çıkartan Buteflika, artık siyasi meşruiyeti sorgulanmayan bir isim hâline gelmişti ve rejimin mihenk taşı konumundaydı. Çünkü ordunun ve siyasi elitlerin mutabık kaldığı bir isim olarak rejim için istikrarı temsil ediyordu.

Kendine yakın çevresi ve yakın adamları üzerinden iktidarını yerleşik hâle getiren Buteflika, üçüncü döneminden itibaren giderek Cezayir halkını rahatsız eden bir yozlaşma içerisine girmişti. Ancak her şeye rağmen Arap Baharı ayaklanmaları başladığında yakın tarihteki iç savaş tecrübesi hatırlanmak suretiyle Cezayir, bu değişim dalgasından etkilenmedi ve

bu durum Buteflika rejimine iyice cesaret verdi. Çünkü kendilerini ülkenin sahibi olarak görüyorlar ve Buteflika'nın ülkeyi bir arada tutan yegâne şey olduğuna inanıyorlardı. Bu amaçla 2013'te felç geçiren ve tekerlekli sandalyeye mahkûm olmuş Abdülaziz Buteflika'nın hastalığı ve yaşlılığına rağmen 2014'te dördüncü dönem için yeniden aday olacağı ilan edilmişti.

2014 seçimlerinde kendisi adına kardeşi, FLN ve RND rejim partilerinin siyasi aktörleri tarafından seçim kampanyası yürütülen Buteflika, konuşamayacak ve yürüyemeyecek derecede ağır hastalığına rağmen yeniden cumhurbaşkanı seçilmiştir. Geçmiş seçimlere göre katılımın düşük (%50 ile Buteflika'nın en düşük katılımlı cumhurbaşkanlığı seçimi) olduğu bu seçimler, Cezayir halkının ciddi şekilde güvensizliğe ve hayal kırıklığına uğradığını gösteriyordu. 2014 yılındaki seçimlerde Buteflika'nın yeniden seçtirilmesi, o yıl petrol fiyatlarında yaşanan sert düşüşün ardından hidrokarbon kaynaklarına bağımlı olan Cezayir ekonomisinin giderek daralmaya başlaması ve Buteflika rejimi etrafındaki insanların toplumun diğer kesimlerine göre zenginleşmesi, yolsuzluk-rüşvet iddiaları Cezayir halkının utanç verici rejimden kurtulmak için seçimleri beklemeye sevk etmişti. 2019 seçimleri yaklaştığında statükonun bozulmasını istemeyen Buteflika yanlısı partiler, Şubat 2019'da basına yaptıkları açıklamada Buteflika'nın beşinci dönem için cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olacağını duyurdular. Bunun üzerine on binlere Cezayirli 28 Şubat 2019'da sokak-

lara döküldü ve Buteflika'nın adaylığını protesto ederek siyasi sistemde köklü değişim talepleriyle haftalık yürüyüşlerine başladılar. Hırak gösterileri olarak adlandırılan bu ısrarlı protestolar neticesinde Genelkurmay Başkanı Ahmed Kayit Salih'in Buteflika'ya istifa etme çağrısı yapmasının akabinde 2 Nisan 2019'da Buteflika istifa ettiğini ve adaylığını geri çektiğini açıkladı.

Sahel'deki terör örgütlerinin faaliyetleri, Batı Sahra sorununda artan gerginlikler, Libya'daki istikrarsızlık ve göçmen krizi gibi Cezayir için ulusal güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Aynı şekilde hidrokarbon kaynaklarına bağlı ekonomide çeşitliliğin ve istikrarın sağlanamaması, Covid-19 süreciyle giderek ekonomik problemlerin derinleşmesi de Cezayir devletini endişelendirmektedir.

CEZAYİR'DE DEĞİŞİM: HIRAK'TAN 12 HAZİRAN SEÇİMLERİNE

Buteflika rejimin çökmesiyle birlikte yeni bir sürece giren Cezayir'in 90'lı yıllardaki gibi bu süreci daha sakin ve düzenli bir şekilde atlatılma meselesi merak konusuydu. Bir yandan kendisini ülkenin gerçek sahibi olarak gören ve gücü elinde tutan ordu, bir yanda Buteflika rejiminin kalıntıları, bir yanda ise köklü değişiklikler talep eden göstericiler. Ordu, Buteflika sonrası siyasi istikrarın bir an önce

kurulması ve ülkenin kaosa sürüklenmemesini amaçlıyordu. Öte yandan halkın taleplerini de göz ardı etmeden uzlaşma ve sükûnetin sağlanması gerektiğinin farkındaydı. Buteflika rejimiye geçici değişikliklerle eski düzenlerini devam ettirme hevesi içerisindeydi. Gösterilere katılan Cezayirli ise değişim konusunda ısrarcı bir şekilde yaklaşık 100 haftadan fazla her cuma sokaklara dökülerek barışçıl taleplerini dile getirmekteydi.

General Kayit Salih, “çete” diye adlandırdığı Buteflika rejimini yolsuzluk ve rüşvet davalarıyla devre dışı bıraktıktan sonra Hirak göstericilerinin taleplerini karşılamak ve istikrarsızlığı önlemek için öncelikle cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılmasını zaruri görüyordu. Ancak Hirak hareketi, aceleyle cumhurbaşkanı seçilmesine karşı çıkmakta daha radikal reformları talep etmekteydi. Genelkurmay Başkanı'nın ön ayak olmasıyla 12 Aralık 2019'da cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. %40 oranındaki düşük katılıma rağmen Abdülmeccid Tebbun %58 oy oranıyla Cezayir'in Hirak sonrası ilk cumhurbaşkanı seçildi.

Tebbun, Muradiye'deki cumhurbaşkanlığı ofisine yerleştikten sonra Hirak hareketinin taleplerini tedrici bir şekilde sağlayacağını sözünü vererek, öncelikle bir anayasa referandumu yapılacağını duyurdu. Bu referandum sayesinde bazı reformların sağlanması amaçlanmaktaydı. Bağımsızlığın yıl dönümü olan 1 Kasım 2020'da yapılan referanduma katılım %24 ile Cezayir tarihinin en düşük katılımı oranına rağmen %66 evet oyu ile geçti. Ardından bir süre Covid-19 tedavisi için Almanya'da kalan Tebbun, tedavisinin ardından Hirak protestolarının yıl dönümünde yeni bir meclisin kurulması gerektiğini belirterek erken genel seçim çağrısı yaptı ve 12 Haziran'da meclis seçimleriyle değişim sürecinin yeni siyasi isimlerle süreceğinin vurgusunu yaptı.

12 Haziran'da seçimlere katılım %30 ile önceki seçimler gibi düşük oldu. Çünkü özellikle genç seçmenler ülkede bir değişim olacağı inancını kaybettiği için seçimleri boykot ederek tavır almaktaydı. Buna rağmen Cezayir devleti, siyasi istikrarsızlığı aşarak önüne bakıp bir an önce ekonomik ve ulusal

güvenlik tehditleriyle mücadele etmeyi amaçlamaktadır. Çünkü bir yandan Sahel'deki terör örgütlerinin faaliyetleri, Batı Sahra sorununda artan gerginlikler, Libya'daki istikrarsızlık ve göçmen krizi gibi Cezayir için ulusal güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Aynı şekilde hidrokarbon kaynaklarına bağlı ekonomide çeşitliliğin ve istikrarın sağlanamaması, Covid-19 süreciyle giderek ekonomik problemlerin derinleşmesi de Cezayir devletini endişelendirmektedir.

12 Haziran genel seçimleri, “açık liste” oy sistemiyle daha şeffaf bir şekilde yürütülmüş ve meclisteki siyasi tablo büyük oranda değişmiştir. Laik ve solcu partilerin boykot ettiği seçimlerde ve katılımın da düşük olması sebebiyle milliyetçi, merkez partiler FLN (98 sandalye), RND (58) ve Gelecek Cephesi (48) çoğunluğu elde etti. Öte yandan İslamcı partiler önceki seçimlere göre neredeyse sandalye sayısını iki kat arttırarak Barış Toplumu Hareketi (65), el-Bina (39), Adalet ve Kalkınma Cephesi (2), mecliste hem muhalefette hem de koalisyon seçeneklerinde kritik bir pozisyon elde etmişlerdir. Son olarak 12 Haziran 2021 seçimlerinin getirdiği en önemli değişiklik bağımsız adayların (84) meclise girmesi oldu. Genç, kadın ve üniversite mezunu yeni birçok isim bağımsız bir şekilde meclise girerek Cezayir siyasetinde yeni bir değişimin öncüsü olma fırsatını yakalamıştır. Dolayısıyla Cezayir seçimleri iç-dış politikada bazı önemli dönüşümleri beraberinde getirmesi muhtemel bir meclis oluşumunu ortaya çıkarmıştır. ■

